

МОРАЛЬНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ЕТИЧНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто моральну складову педагогічної етики майбутнього вчителя початкових класів. Виокремлено його морально-педагогічні якості та основні моральні складові (моральна свідомість, моральні знання, особистісна якість, почуття, обов'язок, відповідальність).

Ключові слова: мораль, моральні якості, моральні знання, моральні почуття, моральний обов'язок, моральна відповідальність, етика, педагогічна етика майбутнього вчителя початкових класів.

В статье рассмотрена моральная составляющая педагогической этики будущего учителя начальных классов. Выделены его морально-педагогические качества и основные моральные составляющие (моральное сознание, нравственные знания, личностное качество, чувства, долг, ответственность).

Ключевые слова: мораль, моральные качества, моральные знания, моральные чувства, моральная обязанность, моральная ответственность, этика, педагогическая этика будущего учителя начальных классов.

The article considers the moral components of teaching ethics for future primary school teacher. The basic moral composition of the future elementary school teacher, such as: moral consciousness as morality, moral knowledge, feelings, obligation, responsibility and so on. The following article highlight the basic moral and pedagogical futures of a primary school teacher.

Key words: morality, integrity, moral knowledge, moral sense, moral behavior, moral responsibility, ethics, teaching ethics future primary school teacher.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми реформування вищої освіти України, гуманістичні та демократичні тенденції розвитку українського суспільства, об'єктивне зростання ролі його моральних засад зумовили суттєві зміни освітніх пріоритетів і цінностей. Звернення школи до особистісно орієнтованого навчання та виховання дітей, формування моральних якостей, виховання полікультурності висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищій школі, гуманізації вищої освіти, формуванню педагогічно-етичних стандартів у галузі ділових відносин приділяється увага педагогічної науки вже кілька десятиліть. Їх досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема І. Бех, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Малахов, С. Сисоєва, В. Татаркевич, Л. Хоружа, Л. Шевченко, А. Шемшурин та ін.

Метою статті є виокремлення та дослідження основних складових морально-етичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Базовою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів є становлення його внутрішньої культури, формування духовності й моральності, здатності приймати адекватні моральні рішення та діяти відповідно до норм педагогічної етики. Саме це дозволяє педагогу визначити не тільки ставлення до своїх професійних обов'язків, а передусім, до людей, з якими він контактує в процесі діяльності.

Підвищення вимогливості у підготовці майбутніх учителів зумовлено реальними змінами умов особистісно орієнтованої діяльності школи. Сучасний педагог паралельно із навчанням і вихованням учнів здійснює в школі культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, проєктивну функції, створюючи, таким чином, умови, що забезпечують моральний та духовний розвиток учнів. Професійно значущими особистісними рисами педагога стають лідерство, впевненість у собі, вимогливість, справедливість, доброта, чуйність тощо.

Особливого значення набуває проблема формування морально-етичної підготовки майбутніх учителів початкових класів, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю, розгалуженістю емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями, високим ступенем референтності у стосунках з ними, моральною насиченістю змісту початкової освіти тощо. Поведінка педагога створює необхідні умови для їх психологічної безпеки, гармонійного розвитку. Ефективність безпосереднього впливу на дітей у початковій школі закладає основи їх моральної поведінки.

Проблема морального вдосконалення вчителя привертала увагу просвітителів, науковців, педагогів у різні часи світової та вітчизняної історії, зокрема у працях мислителів античності (Аристотель, Сократ, Квінтіліан), представників класичної філософії (Г. Гегель, Й. Кант), видатних зарубіжних (Й. Гербарт, Дж. Локк, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці) та українських (Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) педагогів.

Сучасному вчителю початкових класів має бути притаманна моральна свідомість як особистісна якість, адже щоденна клопітка праця передбачає не лише надання учням міцних знань, а й формування їх свідомості, почуттів, гідності та відповідальності. Як зазначає український учений Г. Васянович, моральна свідомість – це форма суспільної свідомості, що відображена і закріплена у вигляді моральних норм і правил поведінки людей у суспільному й особистому

житті [1]. Саме Григорій Петрович виокремив структуру моральної свідомості, яку утворюють такі її основні елементи:

1. *Моральні знання* – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності з погляду моральності (добра, справедливості, гідності), яка характеризується усвідомленням її істинності.

2. *Моральні почуття* – форма суб'єктивного, безпосереднього переживаного морального ставлення особистості до явищ навколишньої дійсності, інших людей та їхніх учинків, самої себе і власних дій [1].

Моральна діяльність педагога охоплює не лише просвітництво, самовиховання і досвід, а й мету, потреби, мотиви, засоби та результат діяльності. Моральні відносини предстали на рівні відносин з учнем (учнівським колективом), колегами і керівництвом навчального закладу, батьками і суспільством.

Педагогічна етика як наука оперує універсальними категоріями «добро» і «зло», «моральна відповідальність», «гідність», «щастя» та ін., а також досліджує принципи педагогічного гуманізму, оптимізму, громадянськості тощо. Для вчителя, який формує гармонію відносин дорослих і дітей, найважливішим критерієм є краса. Прекрасне у відносинах – це те, що викликає в процесі спілкування моральне задоволення як у дітей, так і у самого вчителя. Суб'єктивними критеріями краси взаємин є індивідуальні моральні установки особистості (дітей, учителя, батьків), які залежать від рівня її вихованості, а об'єктивними – якості особистості педагога, що виявляються у ході спілкування з дітьми і володіння якими належить до обов'язкового комплексу професійно значущих якостей: терпіння (відповіді на запитання дітей, відсутність «репресивної реакції» на дитячі витівки); доброзичливість (тон, стиль спілкування і поведінки); чуйність (уміння опитувати, не караючи); рівновага (однаковий стиль спілкування як із «легкими», так і «важкими» дітьми); делікатність; милосердя; любов до кожної дитини.

Г. Васянович виділяє такі загальні функції педагогічної моралі:

1. *Гносеологічна (пізнавальна) функція* – виявляється в моралі, яка дає людині нові знання про світ і є формою суспільної свідомості. Моральна діяльність у педагогічній сфері ґрунтується передусім на загальних моральних поглядах, нормах, оцінках та орієнтаціях. Справжній педагог і увесь педагогічний колектив не обмежуються пізнанням минулого та сучасного моралі, соціальної діяльності. Соціальна, тобто моральна, перспектива, орієнтація на майбутнє – професійний обов'язок учителя.

2. *Ціннісно-орієнтаційна функція* – полягає в тому, що людина оцінює події, явища та поведінку інших людей із погляду сенсу людського життя з допомогою певної системи ціннісних орієнтацій. Будь-яка педагогічна діяльність повинна бути морально орієнтованою, адже її результат має велику соціальну цінність і спрямований на виховання моральності учнів. Реалізація ідей педагогічної моралі забезпечує формування ціннісних орієнтацій на моральну діяльність і вдосконалення моральних відносин між індивідами.

3. *Виховна функція* – передбачає наявність моральних настанов, норм, оцінок, стимулів та моральних орієнтацій, спрямованих на виховання моральної особистості учня. Педагогічна мораль вимагає від учителя особливого рівня вихованості. Його внутрішній

світ, манера поведінки та звички повинні бути підпорядковані принципам, нормам і правилам, які акумульовані в педагогічному середовищі та здійснюють виховний вплив і на самого вчителя [1, с. 112-117].

Як зазначає Л. Шевченко, провідними завданнями у формуванні морального обличчя педагога є: дослідження теоретичних проблем педагогічної моралі; розроблення проблем моральних аспектів педагогічної праці та питань морального виховання і самовиховання; визначення вимог до морального обличчя вчителя; вивчення особливостей моральної свідомості педагога [7].

У багатьох дослідженнях наголошено на теоретичному осмисленні вимог суспільства до морального обличчя вчителя, адже педагог перш за все повинен бути носієм глибоких і всебічних знань; систематично оновлювати і поповнювати власні знання; любити свою професію і дітей; знати дитячу психологію, цікавитися внутрішнім світом дітей та вивчати їх індивідуальні здібності; виявляти вимогливість, справедливість, великодушність; бути незаперечним авторитетом для вихованців, колективістом, активним громадянином, просвітником і носієм знань, патріотом своєї Батьківщини, активним носієм моральних переконань тощо. У цих вимогах до вчителя суспільство превалює над особистістю. Проте він як особистість має моральне право вимагати від суспільства забезпечення належних умов для самовияву та самореалізації.

Отже, теоретико-прикладними завданнями педагогічної етики у формуванні морального обличчя педагога є:

- формування гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності, орієнтації особистості вчителя на моральне виховання учнів;

- виявлення чинників, які сприяють зростанню рівня моральності педагога і учнів або, навпаки, гальмують цей процес;

- дослідження зв'язку між моральним досвідом дітей та їх батьків;

- розкриття механізмів взаємозв'язку, гармонії моральних і професійних якостей учителя;

- дослідження механізму вдосконалення морально-правових відносин між особистістю педагога і суспільством;

- розв'язання проблем моральної мотивації педагогічної діяльності, її морального, матеріального стимулювання і суспільного визнання [1].

Отже, такі суспільні явища, як «культура» і «мораль», становлять зміст моральної культури педагога. Суспільна за своїми джерелами, походженням, функціями, моральна культура має всепроникливий характер. Водночас вона індивідуальна за способом існування і механізмами дії. Важливим проявом моральної культури педагога є його здатність до духовної творчості, активної самостійної діяльності, спрямованої на навчання і виховання підростаючого покоління. Внутрішню культуру, моральні цінності педагога відображає педагогічна етика.

Етична наука теоретично ґрунтується на відповідних категоріях, за допомогою яких здійснюється пізнання моральних і аморальних явищ педагогічної дійсності. До основних категорій етики належать «добро» і «зло», «справедливість» і «несправедливість», «обов'язок» і «відповідальність» та ін. Вони відтворюють координаційно-субординаційний характер взаємин у системах «учитель – учитель»,

«учитель – керівник», «учитель – учень»; відображають явища з погляду гуманістичного ставлення до дитини, її безперервного розвитку та духовного здоров'я; закріплені в нормах, принципах, кодексах моралі, статутах навчальних закладів, Законі України «Про освіту» та інших законодавчих актах.

Категорії етики мають подвійний характер. Об'єктивний зміст означених категорій полягає в реальній моральній діяльності педагога, поведінці, духовній досконалості людей, потребах розвитку суспільства, почуттях, уявленнях, поняттях, тобто втілюється у суб'єктивній формі. Однак уявлення людей можуть виражати об'єктивні потреби розвитку суспільства в цілому і конкретної людини зокрема. Це залежить від рівня свідомості людей, їх внутрішньо-суб'єктивних прагнень і бажань. Прагнучи до морального «Я», педагог морально самовизначається через почуття обов'язку, відповідальності, совісті тощо. Отже, джерело морального настрою міститься в самому суб'єкті. Наприклад, учитель виявляє до учня почуття милосердя і співпереживання добровільно, він готовий поступитися при цьому власним благом. За відсутності зовнішніх санкцій та наявності високої моральної свідомості педагог здатний на подвиг.

Сьогодні немає єдиної класифікації категорії «етика». Основними оцінювальними категоріями при цьому є «добро» і «зло», а нормативними – «обов'язок» і «відповідальність». Загальними поняттями моралі та етики є «добро» і «зло». Визначення цих категорій передбачає з'ясування суперечливого взаємозв'язку добра і зла, джерел їх походження, кількісно-якісного співвідношення, реальних можливостей торжества добра над злом. Педагогові слід не лише мати уявлення про добро і зло, а й знати, яким чином і за яких умов найкраще використати їх зміст. Зокрема, категорія «добро» охоплює такі поняття, як «доброта», «доброчесність».

Морально-ціннісною характеристикою особистості педагога є його доброта, що передбачає такі властивості, завдяки яким людина здатна творити добро в моральному сенсі: милосердність, чуйність, привітність, прихильне ставлення до людей, готовність поступитися заради них власними інтересами тощо. Наявність цих властивостей свідчить про здатність людини робити добро, хоча можливі й відхилення від очікуваного результату, наприклад, не завжди чуйна і безкорислива людина творить добро, не завжди вчинки, які вона вважає добрими, оцінюються іншими (зокрема тими, на кого вони спрямовані), як добро [3].

Доброчесність – це поняття моральної свідомості, узагальнена характеристика позитивно стійких моральних рис особистості, в якій розкривається діяльна форма засвоєння добра, на протигагу простому знанню принципів, що не робить людину доброчесною і добродійною. Доброчесність характеризує моральну міру поведінки особистості в різних сферах суспільного життя. Її зумовлюють не лише суспільна, а й особиста практична діяльність, потреби, мотиви, інтереси, прагнення, ідеали людини [3].

Зло як категорія етики, за визначенням українського педагогічного словника [3], відображає негативні аспекти дійсності, діяльності людей і відносин між ними. В етиці воно традиційно відокремлюється від фізичного зла (тілесних страждань, хвороб, смер-

ті тощо), яке засноване на об'єктивних причинах, природних закономірностях, що не залежать від свідомості та волі людей. Моральне зло пов'язане зі сваволею розумних істот. Незважаючи на відмінність цих форм зла, їх завжди прагнуть розглядати у поєднанні.

Моральний обов'язок особистості є однією з найважливіших категорій педагогічної етики. Через нього любов до дітей, вияв доброти, справедливості втілюється в конкретних справах навчально-виховного процесу. Обов'язок – це показник рівня свідомості особистості вчителя щодо виконання суспільних потреб, а також запитів і прагнень учнів. Його характеризують учинок, моральна поведінка та активна діяльність. Категорія обов'язку фіксує набуття загального уявлення про належні форми конкретної вимоги, зверненої до людського суб'єкта відповідно до його становища і ситуації, в якій він перебуває в даний момент, тобто позначає таке усвідомлення належного, за якого його здійснення постає як її нагальне практичне завдання.

Г. Ващенко зазначає, що моральний обов'язок педагога – це сукупність суспільних вимог щодо навчання та виховання учнів, які вчитель виконує свідомо, не за примусом, а згідно з особистісними переконаннями і покликанням [2, с. 302].

Поняття морального обов'язку охоплює об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Об'єктивний аспект є сукупністю вимог, які суспільство ставить перед учителем. Вони зумовлені потребами прогресивного розвитку суспільства і відображені у свідомості особистості. Обов'язок педагога виявляється в суб'єктивному аспекті, тобто у його здатності зрозуміти свою роль у навчально-виховному процесі, визначити особистісне ставлення до обов'язку, з допомогою сумлінної праці, діяльності виявити найвищі вимоги до самого себе. Внутрішній мотив сумління і покликання має проникнути в сутність обов'язку як основний елемент суб'єктивного аспекту, джерело моральних сил людини [2, с. 167].

Моральна відповідальність характеризує особистість з погляду виконання нею моральних вимог. На думку Г. Ващенко, моральна відповідальність педагога передбачає особистісну якість, яка полягає в усвідомленні моральної потреби виконання соціальних норм (зокрема особистісних), а також здатність індивіда адекватно сприймати справедливую оцінку своїх вчинків, самооцінювати свої дії з позицій гуманності та чистої совісті. У перспективному аспекті моральна відповідальність – це усвідомлення особистістю сучасного і майбутнього розвитку нації і людства, а також цілеспрямованої, вільної діяльності людини. Педагог навчального закладу морально відповідає за творче оволодіння знаннями, самовдосконалення, самореалізацію власних сил і здібностей.

У ретроспективному аспекті моральна відповідальність репрезентує відповідальність, що відображає, як правило, соціально-правові дії стосовно особистості за минулу поведінку, вчинки, порушення нею вимог соціально-етичних, правових і професійних норм. У цьому значенні відповідальність відіграє подвійну роль, зокрема є не лише способом реагування суспільства, керівництва освітнього закладу на негативні дії конкретного педагога, а й засобом запобігання можливій негативній поведінці цієї або інших особистостей у майбутньому.

Моральні вимоги до педагога передбачають абсолютність. Одна з позитивних вимог – бути справедливим. Це поняття відображає загальне співвідношення цінностей, розподіл їх між індивідами, порядок людського життя, який відповідає уявленню про сутність людини та її невід’ємні права.

Категорія «щастя» є однією з провідних в етиці. Наукове обґрунтування його сутності та змісту складне, адже скільки людей, стільки й уявлень про щастя. У словнику з етики зафіксоване таке значення цього поняття: «Щастя – це стан найвищого внутрішнього вдовolenня людини умовами свого буття, повнотою і осмисленістю життя, реалізацією свого людського призначення» [6].

Об’єктивною основою щастя є творчі успіхи людини, її добродесність і сукупність факторів, що визначають життєве благополуччя. Однозначного визначення поняттю «щастя» нам не надасть жоден фахівець, однак прислухаймося до думок відомих людей:

- «Щастя є найвищим задоволенням, на яке ми здатні» (Дж. Локк);

- «Ми буваємо щасливими лише тоді, коли відчуваємо, що нас поважають» (Б. Паскаль);

- «Існує три грандіозних закони щастя в житті: треба щось робити, треба когось любити, треба на щось сподіватися» (Дж. Едісон);

- «Ви перетинаєте весь світ у пошуках щастя, а воно завжди поруч, на відстані витягнутої руки від будь-якої людини...» (Гораций);

- «Щоб бути щасливим, необхідно вірити у можливість щастя» (Л. М. Толстой) [6, с. 400-402].

Польський філософ В. Татаркевич вважав, що «щастя – це повне і тривале вдовolenня від життя в цілому» [7], а український учений В. Малахов зазначав: «Щастя найбільше відповідає стану моральної культури». Проте варто зауважити, що таке трактування щастя не буде повним, якщо не врахувати почуття світлої радості, ентузіазму, що охоплює душу людини; безрадівне, неокрилене ентузіазмом вдовolenня тяжіє до ретроспективного осягнення життя і саме по собі не робить людину щасливою. У зв’язку з цим Аристотель зауважував: «Щастя є метою, яку ніхто і ніколи не обере засобом заради чогось іншого» [4].

Сенс життя педагога – в його різноманітні та багатогранності. Так, учитель повинен реалізовуватися в праці, добрих взаєминах із колегами, громадському та сімейному бутті тощо. Відповідно він має володіти ґрунтовними знаннями з предмета, який викладає, сучасними методиками навчання та організації навчально-виховної роботи з учнями тощо. Лише щасливий педагог здатний виховати щасливого учня, розкрити щастя через духовну творчість, вільну працю, обов’язок людини перед іншими, дати дитині змогу відчути та усвідомити радість буття, навчити її цінувати те, що вона має. Байдуже ставлення до роботи та інших людей не додадуть щастя вчителю і гальмуватимуть радісні відчуття учнів. Педагог повинен довести дітям, що чим більше речей їх цікавлять, тим більше в них можливостей для щастя. За щастя необхідно боротися, адже воно залежить від самої людини. Найстійкіше і найтриваліше щастя людині приносить суспільно корисна праця, що розкриває її здібності та виявляє корисність для інших. Вона

потребує напруження розуму, волі та енергії. Однак наслідки праці залежить не стільки від витрачених зусиль, скільки від того, заради чого вона виконана. Лише вільна і творча праця може зробити людину щасливою.

Українська вчена С. Сисосва зазначає, що нині професійна праця вчителя має якісні відмінності, зумовлені такими чинниками, як орієнтація школи на розвиток творчих можливостей дітей, їх талантів та обдарованості; демократизація й гуманізація педагогічної професії; поява мережі нетрадиційних типів шкіл, альтернативних освітніх систем, авторських методик. Вона розкриває суперечності між вимогами до педагогічної праці, яка має бути індивідуально-творчою і типовою, та потребою у творчій професійній діяльності вчителя, відсутністю скоординованої підготовки педагога в системі професійної освіти.

Підготовку вчителя до педагогічної творчості С. Сисосва розглядає як об’єктивний процес, що ґрунтується на таких закономірностях, як обумовленість потребами соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, стратегічними завданнями реформування освіти в Україні; відповідність змісту і форм підготовки сучасному рівню розвитку психолого-педагогічної науки і педагогічної практики; зумовленість творчої особистості; залежність від особистісних якостей учителя та рівня його творчої педагогічної діяльності [5].

Висновки. Отже, праця зробить педагога щасливим та внутрішньо піднесеним, якщо сприятиме не лише його особистому розвитку, а й розвитку учнів, реалізовуватиме гуманні цілі, характеризуватиметься організованістю, послідовністю та відповідатиме задаткам і творчим здібностям людини. Сучасний учитель початкових класів не лише має сформувати в дітей знання, вміння та навички, а й прищепити їм любов до світу, до людей, до життя, навчити їх бути чуйними, толерантними, ввічливими, повноцінними творцями життя. Саме такі моральні почуття й має сформувати в дітях сучасний вчитель початкових класів. Зважаючи на вищевикладене, сучасний учитель початкових класів має поєднувати в собі низку якостей, серед яких варто виокремити:

- *загальногромадянські*: широкий світогляд; принциповість і стійкість переконань; громадська активність і цілеспрямованість; патріотизм, шанобливе ставлення до представників інших національностей; гуманізм, високий рівень свідомості; оптимізм (віра в людей, у власні сили й можливості); любов до праці;

- *морально-педагогічні*: висока моральна зрілість, справедливість та об’єктивність; педагогічне спрямування наукової ерудиції, високий рівень культури і моральних стосунків з людьми; акуратність та охайність; чесність, дисциплінованість, вимогливість; уміння спілкуватися з людьми;

- *індивідуально-психологічні*: висока пізнавальна зацікавленість; любов до дітей та вміння працювати з ними; твердість характеру; витримка й самовладання; самостійність і діловитість у вирішенні життєво важливих завдань;

- *психолого-педагогічні*: адекватність сприйняття дитини й повага до неї; прогнозування шляхів формування особистості; здатність передбачати можливі результати; виховний вплив на колектив та особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. / Г. П. Васянович. – К. : Академвидав, 2011. – 256 с.
 2. Ващенко Г. Виховання волі й характеру : підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К. : Школяр, 1999. – 385 с.
 3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Вид. 2-ге, доповн. та виправл. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 252 с.
 4. Малахов В. А. Етика: курс лекцій : навч. посіб. / В. А. Малахов. – Вид. 4-те. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.

5. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія / С. О. Сисоєва. – К. : Каравелла, 1998. – 150 с.
 6. Сучасний словник з етики. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2014. – 416 с.
 7. Татаркевич В. О. Счастье и совершенство человека / В. О. Татаркевич ; сост. и пер. с польск. Л. В. Коноваловой ; предисл. и общ. ред. Л. М. Архангельского. – М. : Прогресс, 1981. – 368 с.
 8. Шевченко Л. Л. Практическая педагогическая этика : экспериментально-дидактический комплекс / Л. Л. Шевченко. – М. : Соборъ, 1997. – 506 с.

Дата надходження до редакції: 15.03.2017 р.

УДК 373.3.016:331(07)

Володимир ШУТЯК,
доцент Рівненського державного гуманітарного університету

РОБОТА ІЗ ПЛАСТИЛІНОМ ТА ГЛИНОЮ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті проаналізовано програму та підручники з трудового навчання для початкових класів щодо використання пластиліну на уроках. Показано доцільність і методику роботи з глиною. Запропоновано конспект уроку з використанням основних положень теорії розвивального навчання.

Ключові слова: *трудове навчання, початкові класи, робота з пластиліном, робота з глиною, навчальна програма, підручники.*

В статье проанализированы программа и учебники по трудовому обучению для начальных классов на предмет использования пластилина на уроках. Показана целесообразность работы с глиной. Предложен конспект урока с использованием основных положений теории развивающего обучения.

Ключевые слова: *трудоое обучение, начальные классы, работа с пластилином, работа с глиной, учебная программа, учебники.*

The program and the textbooks in labor training for primary school on the subject of using of clay on the lessons of labor training were analyzed, the expediency and the methods of working with clay were shown, the conspectus of a lesson how to use the basic principles of the theory of developmental education was proposed in the article.

Key words: *labor training, primary school, working with plasticine, working with clay, educational program, textbooks.*

Постановка проблеми. На уроках у початкових класах поширеними матеріалами є пластилін і глина. Вони мають властивість легко набувати довільної форми в результаті механічної дії і впродовж тривалого часу її зберігати, з них можна виготовляти найрізноманітніші предмети, а також форми для роботи з пап'є-маше.

Використання на уроках трудового навчання глини та пластиліну сприяє успішному розв'язанню завдань, передбачених навчальною програмою; формуванню загальнонавчальних і практичних умінь та навичок; розвитку самостійності, фантазії, ініціативи учнів. Виготовляючи вироби, діти мають можливість виявляти творчість під час створення нових образів, можуть додавати власні деталі, вносити зміни в оформлення, тобто їхня праця наближається до художнього конструювання. Ліплячи, вони доповнюють та уточнюють уявлення про предмети, їх форму, пропорції частин, сприймають глину та пластилін як матеріали, з яких можна виготовити красиві речі.

Робота з глиною і пластиліном має важливе значення для естетичного виховання молодших школярів, розвитку в них художніх здібностей, уяви та спостережливості. На уроках учні оволодівають прийомами ліплення, вчать планувати технологічний процес, у них удосконалюється культура праці. Зважаючи на це, такі види робіт завжди включені в програму з трудового навчання в початкових класах.

Мета статті – проаналізувавши навчальну програму та підручники з трудового навчання для початкових